

Transhümanizm- Yapay Zekâ İlişkisi 8

Vildan Doğanay¹

Özet

İnsanın mükemmelliğini temel alan ve bu mükemmelliği uzun sağlıklı yaşamda, daha iyi bir zekâda ve daha mutlu bir yaşam idealinde ortaya koyan transhümanizm kavramı ilk olarak 1957 yılında Julien Huxley tarafından kullanılmıştır. Transhümanizm, insan türünün bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takip ederek yani yeni olanaklarla biyolojik, fiziksel ve zihinsel olarak gelişmesini ve bunu takiben insan türünün kendini aşabileceğini savunan bir yapıya sahiptir. Transhümanizmle yapılmak istenen teknolojilerin imkânlarıyla dönüşen ve değişen yeni insan ve yeni değerler peşinde kendini aşan bir insan ideali ortaya koymaktır. Burada NBEB olarak kısaltılan nanoteknoloji, biyoteknoloji, büyük veri, nesnelerin interneti olan enformasyon teknolojisi ve yapay zekâ-robotik teknolojiyi temele alan bilişsel bilim olan dört büyük teknoloji söz konusudur. Böylelikle transhümanizm kendini bilim ve teknolojinin sunacağı imkânlarla temellendirmiştir. Yapay zekâ teknolojileri de bu imkânların en önemlilerinden biridir. Transhümanizm, “süper sağlıklı uzun yaşam, süper zekâ, süper mutluluk” sahip olduğu bu üç temel idealinden biri olan daha üstün zekâyı, yapay zekâ teknolojilerini kullanarak insanların düşünme, öğrenme ve bilgi işleme becerilerinin geliştirebilirlik ve yeteneklerinin artırılabilirlik temelinde nasıl gerçekleştirebilirim? sorusunu insanın kendini aşmasına dönük bir biçimde daha iyi bir şekilde cevaplamaya çalışır. Yapay zekâ, transhümanist amaçların gerçekleştirilmesinde önemli bir görev üstlenen bir araç konumundadır. Sonuçta yapay zekâ ve transhümanizm arasındaki ilişki daha iyi bir insan ideali için önemli bir ilişki olmakla birlikte ideallerin gerçekleşmesi için de kilit bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, yapay zekâ-transhümanizm arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışacaktır.

1 Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü, vildandoganay@hacettepe.edu.tr, ORCID:0000-0001-8078-6311

Giriş

Günümüzde, transhümanizm ve yapay zekâ teknolojileri gittikçe artan bir şekilde gündemde yer alan iki temel konudur. Bu iki önemli alanın birlikte incelenmelerini sağlayan şey her ikisinin de merkezinde “insan” ve “teknoloji” kavramlarının bulunmasıdır. Gerek transhümanizm gerekse yapay zekâ temelde bu iki kavrama sahip olarak her ikisi de kendi yapıları gereği insanı teknoloji aracılığıyla daha üstün hale getirme çabasını gerçekleştirmeye dönük hareket etmektedir.

Transhümanizm genel olarak daha sağlıklı, uzun yaşamayı, zekâmızı geliştirmeyi ve kendi yaşamlarımızda büyük bir başarı elde etmenin mutluluğuna varmayı hedeflemektedir. İnsanın bu hedefi doğrultusunda tanrı, doğa ve insan özüne dayalı bir alternatif arayışı söz konusu olmuştur (Bostrom, 2003, s. 494). İnsanın, insan-doğa-tanrı üçlemesiyle yeni yetenekler edinme, kendi olanaklarını genişletme arzusu geçmişten bu yana hep var olagelmıştır İnsan, yaşamının, zekâsının ve mutluluğunun önündeki her engeli ve sınırlamayı aşmaya çalışmıştır. Geçmişteki ölüm gelenekleri ve bugüne kalan dini yazıt parçaları, tarih öncesi insanların sevdiklerinin ölümünden rahatsız olduklarını işaret etmiştir. Her ne kadar ölümden sonra ahirete olan inanç varlığını yaygın biçimde devam ettirse de bu inanç insanın bu dünyadaki yaşamını uzatma çabasının önüne geçememiştir. İlk örneğe Sümer destanı M.Ö 1700’lü yıllarda ortaya konan Gılgamış’ta, Uruk kralı Gılgamış’ın ölümsüzlük arayışı içerisine girme eyleminde görürüz. Gılgamış, denizin dibinde yetişen ölümsüzlük otu ya da yaşam veren bir bitkinin olduğunu öğrenir ve bulmak için yola çıkar. Bitkiyi başarıyla bulur, ancak yemeden önce bir yılan onu Gılgamış’tan çalar (Bostrom, 2005, s. 2). Bu hikâye geçmişten bugüne bu yaşam veren ya da ölümsüzlük anlayışı ile insan ömrünün geniş imkânlarla yayılma fikrini bünyesinde barındırmış sonraları da mitolojik, bilimsel ve günümüzde de teknolojik etkilerle bu ideal gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. İnsanın kendi yaşamı ile ilgili sorduğu bütün sorular ölüm gerçeğiyle katlanarak artmış ve ölümü en değerli çabalarının merkezine yerleştirmiştir. Bunun için kayalardan tapınaklar oymuş, çöllere tepeden bakan piramitler yığmış ve daha birçok çabayla ölüme karşı direnişini göstermiştir (Mumford, 2017, s. 35). İnsan ölüm karşısındaki bu direnişini günümüzde en çok da teknoloji ile göstermeye çalışır. Teknolojinin temelinde insan hayatının kolaylaşması, insanın zorlukların üstesinden gelebilmesi ve hayata karşı başarılı olması vardır. Amacı insan kültürünü ve toplumunu şekillendirmek olmuştur. Ancak günümüzde teknoloji sadece insanın yaşam koşullarını iyileştirmek odağında kalmamış, aynı zamanda insanın kendi biyolojik varlığının da değiştirilmesini gündeme almıştır. Bugün bilişsel araçlardan yapay zekâ teknolojileri ile bu amaçlara giden yol sağlamlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Yapay zekâ, daha da güçlendirilmiş haliyle bu yüzyılda görebileceğimiz en önemli dönüşümlerden ve değişimlerden biri olmakta ve çok hızlı bir biçimde artan bir hızla olmaya devam etmektedir. Zekâ, problemleri sınırlı yöntemlerle çözebilme yeteneğidir. Yapay zekâ teknolojileri ile beraber biyolojik zekâmız, zamanla artan biyolojik olmayan yönün ağırlığı ile kendi güçlerini kavrayıp, bu güçleri kendi yararı doğrultusunda kullanabilen bir zekâ ile hızlı bir biçimde sınırlı kaynakları sınırlı olmayan bir çerçevede kullanmayı öngörecektir. Böylece bu teknolojinin varmak istediği biyolojik zekâ ile biyolojik olmayan yapay zekânın ayrılmaz bir biçimde birleşmesine doğru bir gidiştir. Yapay zekânın eğitimi, gelişmemiş bir insanın eğitiminden daha hızlı sonuçlar alabilecektir. Böylece biyolojik insanlara temel eğitimin verilmesi için gereken yirmi yıllık süre yalnızca birkaç haftaya belki de daha kısa bir süreye sığdırılabilecek düzeye gelebilecektir (Kurzweil, İnsanlık, 2017, s. 439). Ancak bu çalışmada temel hedef tüm bu ortaya çıkabilecek durumların olumlu ve olumsuz sınırlarında kalarak, transhümanizmin insan ve teknoloji temelini yapay zekânın olanakları ölçüsünde, transhümanizm- yapay zekâ ilişkisi içerisinde ele almaya çalışmaktır.

1. Transhümanizm Nedir?

Transhümanizm kelimesi “trans” ön eki ve “hümanizm” kavramlarının birleşiminden oluşur. Burada Latince kökende “trans” eki “öte” ya da “karşıya geçme” anlamlarına sahiptir. Hümanizm de bilindiği kalıplar üzere “insancılık” anlamındadır. Transhümanizm kelime olarak öte-insancılık ya da artı-insanlıkçılık olarak ifade edilse de artık tarihsel bir bağlamda “transhümanizm” olarak anılan bir kavramdır (Ferry, 2023, s. 157). Transhümanizm, en başta biyoteknolojiler olmak üzere bilimdeki ilerlemeler eşliğinde teknolojinin gelişimi ile mevcut insanlığın her düzeyde fiziksel, zihinsel, duygusal ve ahlaki olarak yükseltilmesi temelinde ortaya konulan büyük bir projedir. Böylece bu hareketin en temel özelliği biyolojik olarak onarmayı, insanı yükselterek artırmayı ve nihayetinde insanı daha üst bir modele götürmeyi amaç edinmesidir (Ferry, 2023, s. 1).

Teknoloji insanın varoluşunun anahtarı konumundadır. İnsan, var oldukça teknolojiyi var etmeyi ve var olmayı sürdürmüştür. İnsan geçmişten bu yana teknolojiyle birlikte gelişip ileriye doğru yol alabilmiştir. Ateşten buharı keşiflerle başlayıp buharlı gemiden fabrikaya, telefondan bilgisayara kadar uzanan tüm icatlar, yani alet, donanım ve teknolojiler, insan kendi yaşamını tanımlarken ve değiştirirken onunla birlikte var olup çoğalmış ve insanı ileri taşımıştır. İnsan aynı zamanda bu ilerlemelerin getirdiği problemleri de üstesinden gelebileceği şekilde yine düşünce ve teknoloji üreterek aşmaya çalışmıştır (Ağın, 2020, s. 15). Böylece teknolojinin gelişmesi, sadece içinde bulunulan dünyada mekân ve aletlerin gelişimini değil, insanın kendisinin de gelişebileceğinin, geliştirilebileceğinin altını çizer (Dağ, 2023, s.11).

Transhümanizm, “süper sağlıklı uzun yaşam, süper zekâ, süper mutluluk” temelli üç ideali gerçekleştirmeye çalışır. Üç temel idealinden biri olan daha üstün zekâyı, yapay zekâ teknolojilerini kullanarak insanların düşünme, öğrenme ve bilgi işleme becerilerinin geliştirebilirlik ve yeteneklerinin artırılabilirlik temelinde hareket eder. Transhümanizm teknolojileri kullanarak biyolojik insan beyninin kusur ve sınırlarını onararak, “süper zekâ” denilen iyileştirme programına yeni teknolojileri uygulamayı hedefler. İnsanın sinirsel kapasitesini geliştirmek için beyin araştırmaları ile robotbilim ve bilişim bilimlerini beraber ele alır. Düşünsel manada da klinik psikoloji ve analitik felsefeyi birleştirir. Transhümanizm burada, beynimizi ve ortaya koyduğumuz bilişim ağlarıyla aynı hızda faaliyette bulunabilecek düzeye getirmeyi hedefler. Böylelikle insan aklın ötesinde bir varlık olarak tanımlanıp, iyileştirme ve düzenleme yoluyla ilerleyerek tam anlamıyla insan sonrası, yani süper-insan olabilme olanaklarına sahip olacaktır. (Braidotti, 2019, s. 82).

Transhümanizm ana etkilerini Rönesans hümanizmi ve aydınlanmanın insanın mükemmelliği ve rasyonelliği anlayışından almış; bunun yanında nanoteknoloji, biyoteknoloji, enformasyon teknolojisi ve bilişsel bilim üzerine temellenmiş içerisinde felsefi, bilimsel, kültürel ve ideolojik bir hareketi taşıyan bir düşüncedir. Bu kavram ilk olarak Julian Huxley tarafından 1957 yılında insanın bilimsel ve teknolojik gelişmeler olan yeni olanaklarla fiziksel, zihinsel ve biyolojik olarak kendini geliştirip aşabileceği anlamına gelen bir yapıda kullanmıştır. Daha sonrasında temelinde yer alan yanında nanoteknoloji, biyoteknoloji, enformasyon teknolojisi ve bilişsel bilim teknolojilerinin gelişmesi insan düzleminin ötesine geçme anlamında transhümanizmin zeminin belirlemiştir. David Pearce ve Nick Bostrom tarafından 1998 yılında Dünya Transhümanist Derneği WTO kurulmuş ve sonradan Humanity + adını almıştır. Köklerini Gılgamış Destanı'na ve Francis Bacon'un tasarımlarına dayandıran bir düşünce alanıdır. Transhümanizm insanın birçok alanda dönüştürücü, değiştirici ve ilerletici bir düzlemde bilim ve teknolojinin sunacağı imkânları kullanmaya dönük, olanakları geliştirme çabası içerisinde (Dağ, 2023, s. 12-13). Transhümanizmde, teknolojilerle insanın biyolojik sınırlarının üstesinden gelmek ve insanlığın sahip olduğu hali hazır durumu iyileştirmek için araçlara ihtiyaç vardır. Bunların başında da yapay zekâ, genetik mühendislik ve beyin bilgisayar gibi alanlar gelir (Dereci, 2023, s. 8). Ancak yine de bu teknolojiler kullanılarak insanın alanlarda gelişimine, ilerlemesine, değişimine, bilişsel kapasitesindeki artışa, süper sağlık koşullarına erişmesine rağmen yine de insanın insan kaldığı ve insan olacağı transhümanizmin özcü yanını ortaya koyar (Ağın, 2023, s. 38). Bu bakımdan transhümanizm çalışmalarını bir süreç olarak ele alıp tüm teknolojileri de bir araç olarak görmek insan özünün değişmezliği için gereklidir. Yapay zekâ teknolojileri de transhümanizmin üç

önemli idealinden biri olan “süper zekâ” düşünce projesinde önemli bir araçtır. Böylece transhümanizm- yapay zekâ ilişkisi önemli görünmektedir.

2. Transhümanizm ve Yapay Zekâ İlişkisi

İnsanın zekâya bağlı olarak kaydettiği gelişme bilgi evrenine yansiyarak teknoloji ve kültürün ortaya çıkmasını tetiklemiştir. Böylece çeşitli teknolojilerimiz bilgi teknolojileri haline gelmiş ve artan bir çerçevede gelişmeye devam etmektedir. Bu teknolojiler sayesinde insanlık büyük zorlu görevleri başarabilir hale gelmiştir. İnsan ömrünü artırmak, sefaleti önlemek, büyüyen bir popülasyon için kaynak sağlamak, sağlıklı bir çevre oluşturmak gibi konular başta gelmektedir. Tüm bunların yanında kendimizi de geliştirmenin yolu zorluklarla mücadele için karmaşıklığı çözebilecek akıllı teknolojilerdir (Kurzweil, 2015, s.239).

Yapay zekâ ilk defa 1955 yıllarında bir bilim terimi olarak kullanılmıştır. Bu terimi John McCarthy bulmuş ve bu terimi n olanaklarını ve sınırlılıklarını ortaya koymak için bir proje başlatmıştır. McCarty’nin bu projeyi yapma amacı makinelerin dili kullanmalarını, soyutlama ve kavramları oluşturmalarını, insanın yaptığı türden problemleri çözebilmeleri ve kendilerini iyileştirmelerini sağlamaktır (Reese, 2020, s. 75). Yapay zekânın en önemli yanı öğrenme yeteneğine sahip bir yazılım ve bilgisayar programı olarak, insanların öğrenme mekanizması gibi bilgiyi yeni bir durumda karar vermek için kullanabilir durumda olmasıdır. Aynı prensipte çalışılmak istenen konularla ilgili kodlar yazılarak ve yazılıma işlenerek bilgilerin başka yerlerde kullanımı söz konusu olabilir. Tüm bunlar yapay zekânın gelişiminin ve adaptasyonunun insanı ilgilendiren her alanda yeni fırsatlar ve aynı zamanda zorluklar yaratma biçimlerini de gündeme getirebilir (Rouhiainen, 2020, s. 3).

Yapay zekâ teknolojisine gelene kadar insanlık, teknolojilerle kendini daha iyi hale getirme çabası içerisinde olmuştur. Her çağda teknolojiler ortaya konulmuştur. İnsanlığın ilk çağında dil ve ateş teknolojisi, ikinci çağında tarım teknolojisi ve yerleşmeler, üçüncü çağda yazının icadı, tekerleğin bulunuşu, matbaanın icadı ve son döneminde bilgisayarın icadı vardır. Üçüncü çağın sonunda bilişim teknolojilerinin ilerlemesi ile bilgisayarların daha iyi hale gelip temel hesaplamalarla dünyayı hem incelikli hem de çarpıcı biçimde dönüştürmüş olması en temel gelişmelerin başındadır. Bilgisayarın icadı ve teknolojik ilerlemeler dördüncü çağ olan yapay zekâ ve robotik dönemi ortaya çıkarmıştır. Burada esasında her yeni dönem ile insanlık fiziksel ve zihinsel iyileştirmelere destek veren teknolojileri ortaya koymuştur. Bu iyileştirmeler, ilk dönemde ateş, ikinci dönemde yazı, üçüncü dönemde tekerlek, matbaa ve bu dönemin sonunda mekanik bir beyin olan bilgisayarların keşfidir. Konumuz

bağlamında önemi açısından dördüncü dönem ile birlikte mekanik bir cihaz olan bilgisayara kendi başına çalışmasını öğreten bir yöntem olan yapay zekâ programlarını geliştirilmiştir. Yapay zekâ teknolojisi robotik bilimin gücü ile fiziksel ve hareketli dünyayla etkileşime girme sürecine dâhil olmaya başlamıştır. Böylece yapay zekâ teknolojileri insan zihnini geliştiren ve bu gelişimi de eylem aktaran bir şekilde işlevsel hale gelmiştir (Reese, 2020, s. 48-50). Kurzweil'e göre ise artık insanlık beşinci çağa girme sürecindedir. Bu çağda insan zekâsı ve teknoloji birleşerek teknolojik tekillik ortaya çıkacaktır. Çeyrek yüzyıl gibi çok kısa bir sürede biyolojik olmayan yani yapay zekânın insan zekâsının kapsamı ve incelikleriyle aynı hale gelmesi mümkün olacaktır. Hatta bilgi teknolojilerinin hızlanmasıyla bu zekânın insan zekâsını aşan bir yere doğru gittiği söz konusu bile olacaktır. Bunun sonucunda aslında teknolojiyi yaratan insan ile ortaya koyduğu teknolojik değişim süreci sıkı bir bütünleşme içerisine girecektir (Cordeiro, 2023, s. 89). Tüm bunlar yapay zekâ teknolojilerinin gelişimi ile mümkündür. İnsanlık transhümanizm ideali doğrultusunda “süper zekâ, süper sağlık ve süper mutluluk” haline bu teknolojik araçları kullanarak ulaşabilir düzeye gelir.

Transhümanizm- yapay zekâ bağlantısının temelinde Transhümanizmin zekâyâ olan bakışı vardır. Transhümanizm, zekânın sahip olduğu yetenekler ölçüsünde geliştirilebilir bir yapıya sahip olduğunu benimser. Zekânın hem potansiyeli hem de aktarılabilir pratik yanı yapay zekâ çalışmalarını geliştirilen bir yapıda makineleri akıllı yapmaya adanmış bilimsel bir etkinliği açığa çıkarır (Dağ, 2018, s. 215). İnsanın bilimsel akılcılık sayesinde mükemmelleştirilebilir olduğuna yönelik hümanist inancı, son derece endüstriyel ve güçlü bir robotbilimle ve yapay zekâ güdümlü insan iyileştirme programıyla birlikte geliştirir hale gelmiştir. Bu çerçevede transhümanizm içerisinde insan sonrası, bir süper-insan meta akılcı varlık olarak tanımlanabilir olmuştur (Braidotti, 2019, s. 82). Böylece, yapay zekâ- transhümanizm bağlantısı, yapay zekâ teknolojilerin transhümanizm düşüncesini ya da insana dair “süper zekâ” iddialarını gerçekleştirebilme sürecinde bir araç, bir yöntem konumunda olduğudur.

Sonuç

Sonuçta, transhümanizm-yapay zekâ ilişkisinin önemli bir ilişki içerisinde olduğu ve her geçen zamanda da bu önemlilik halini zorunlu bir ilişkiyi beraberinde getireceği mümkün görünmektedir. Bu iki gelişime açık alanın her geçen gün daha da sıkı bir bağlantı ile göstereceği açıktır. Ancak unutulmaması gereken bu teknolojileri ilerleme anlamında kullanan, ortaya koyan türün yani insanın özünü kaybetmeden tüm bu teknolojilerin onun bir aracı olduğunun farkında olmayı hiç bırakmamasıdır. İnsan her ne kadar ilerlemeyi, gelişmeyi

temele alsa da insan olmaklık ve insanın tüm olanakları indirgenebilir bir boyutta değildir. Transhümanizmin de ifade ettiği gibi İnsan kendini aşmaya çalışan yanını hep yanında taşıyan varlıktır. Ancak başta araç olarak tasarladıklarını araç olarak bıraktığı ölçüde. Stephan Hawking’in de ifade ettiği gibi: “Bir yapay zekâ yaratmayı başarmak insanın tarihinde büyük bir olay olacaktır. Ama bu son başarısı da olabilir” (Ferry, 2023, s. 153). Yani yaptığımız şeyin kölesi olmadan onun araç olduğunun farkına vararak ve bu farkındalıkla hareket ederek insanın her anlamda ilerlemesini sağlayabiliriz. İnsan buna dikkat etmezse daha zeki olmaya giderken sahip olduğu zekâsından şüphe etmeye başlar hale gelebilir. Bilinmesi gereken hepimizin aynı gezegende yaşayıp, aynı havayı soluyor, çocuklarımızın geleceğini önemsiyor ve en nihayetinde ölümlü olduğumuz gerçeğidir. Her ne kadar bu gerçekleri daha iyi hale getirme çabasıyla bu sonuca varmış olsak da

Kaynakça

- Ağın, B. (2020). *Posthümanizm Kavram, Kuram, Bilim-Kurgu*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ağın, B. (2023). Kara Ayna, She-Hulk ve Karanlık İkiz Meselesi. *Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi*, 33-48.
- Bostrom, N. (2003). Human Genetic Enhancements: A Transhumanist Perspective. *Journal of Value Inquiry*, 37(4), 493-506.
- Bostrom, N. (2005). A History of Transhumanist Thought. *Journal of Evolution and Technology*, 14(1), 1-25.
- Braidotti, R. (2019). *İnsan Sonrası Bilgi*. (S. Sam, & E. Çaça, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Buchanan, A. (2011). *Beyond Humanity*. Oxford University Press.
- Cordeiro, J. (2023). İnsanın Sınırları: Hümanizmden Transhümanizme. (T. Dereci, Dü.) *Pasajlar sosyal Bilimler Dergisi*, 85-99.
- Dağ, A. (2018). *TRANSHÜMANİZM: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü*. Ankara: Elis Yayınları.
- Dağ, A. (2023). Hiper-Modern ve Tekno-Felsefe Olarak Transhümanizm. *Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi*, 11-14.
- Dereci, T. (2023). Eski Bir Arayışa Yeni Bir Soluk. *Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi*, 7-9.
- Ferry, L. (2023). *Transhümanist Devrim Tekno-tıp ve dünyanın überleşmesi hayatlarımızı nasıl altüstedecek?* (K. Kahveci, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kurzweil, R. (2015). *Bir Zihin Yaratmak İnsan Düşüncesinin Esrarı*. (D. Gostolüpçe, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kurzweil, R. (2017). *İnsanlık*. (M. Şengel, Çev.) İstanbul: Alfa Kitap.
- Mumford, L. (2017). Giriş. L. Mumford içinde, *İnsanın Durumu* (U. Gezen, Çev., s. 35-47). İstanbul: Açılım Kitap.
- Reese, B. (2020). *Yapay Zeka Çağı Dördüncü Çağ: Akıllı Robotlar, Bilinçli Bilgisayarlar ve İnsanlığın Geleceği*. (M. Doğan, Çev.) Ankara: Say Yayınları.
- Rouhiainen, L. (2020). *Yapay Zeka Geleceğimizle İlgili Bugün Bilmemiz Gereken 101 Şey*. (T. D. Odabaşı, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayınları.